

Το μουσικό υλικό και η τέχνη του να δίνεις μορφή, Γ. Καλοδίκη (άρθρο)

Γεωργία Καλοδίκη

Το μουσικό υλικό και η τέχνη του να δίνεις μορφή

Μουσική είναι η οργάνωση του ήχου μέσα στο χρόνο. Ένας συνθέτης κατά τη δημιουργία ενός έργου βρίσκεται αντιμέτωπος με δύο παράλληλα πεδία πνευματικής δράσης, εξίσου χαώδη και πολυσχιδή. Το πρώτο αφορά την αχανή ηχητική παλέτα μιας πληθώρας ακουστικών ερεθισμάτων, πλούσια σε οιονεί μουσικό υλικό που προέρχεται από το περιβάλλον και την εκάστοτε εποχή. Με άλλα λόγια πρόκειται για ένα σύνολο πληροφοριών που αναπόδραστα διαμορφώνει έναν φανταστικό ηχητικό χώρο στη συνείδηση του ανθρώπου. Το δεύτερο πεδίο αφορά τη γνωστή σε όλους μας και πολυσυζητημένη διάσταση του χρόνου, ο οποίος αποτελεί τον "καμβά" πάνω στον οποίον λαμβάνει χώρα η μορφοποίηση ενός μουσικού έργου.

Αυτή η "χωροχρονική" σύλληψη της μουσικής θα αποτελέσει το εφελτήριο για την αρχή μιας προσέγγισης της έννοιας της μορφής και της διαλεκτικής της σχέσης με το μουσικό υλικό, μια και η ιδιαιτερότητα της μουσικής έκφρασης έχει σαν γενεσιουργό αιτία αυτήν ακριβώς την σύλληψη. Ξεκινώντας με κάποιους ορισμούς απαραίτητους για τη νοηματική διασάφηση των παραπάνω εννοιών, θα μπορούσαμε να ορίσουμε ως μορφή στην Τέχνη καθετί που συγκροτεί μια αδιάσπαστη ενότητα συντεθειμένη από απλούστερα δομικά στοιχεία.

Ορίζουμε ως μουσικό υλικό οτιδήποτε μπορεί να μορφοποιηθεί και οτιδήποτε ο δημιουργός μπορεί να ελέγξει (τονικά ύψη, διάρκειες, δυναμικές, ηχητικές καταστάσεις κτλ.). Προσπαθώντας να συλλάβουμε την έννοια του μουσικού υλικού σε μια δυναμική κατάσταση, ας φανταστούμε τις διάφορες φάσεις μεταμόρφωσης μιας πέτρας κατά τη διαδικασία δημιουργίας ενός γλυπτού. Είναι προφανές ότι στην περίπτωση αυτή, αλλά και κάνοντας μια αναγωγή στην Τέχνη γενικότερα, το υλικό μεταπλάθεται και μορφοποιείται στην πορεία του προς τον τελικό του σκοπό, ο οποίος είναι η αποκρυστάλλωσή του σε μια καθαρή και αναγνωρίσιμη μορφή. Εφόσον το υλικό βρίσκεται σε μια δυναμική εξελικτική κατάσταση ως μέρος των ενδιάμεσων φάσεων της δημιουργικής διαδικασίας, η ύλη και η μορφή αλληλεπιδρούν και τελικά ταυτίζονται στα χέρια του καλλιτέχνη. Επιστρέφοντας

λοιπόν στο παράδειγμά μας, σμιλεύοντας την πέτρα, η ταυτοποίηση μορφής και υλικού σε μια αδιαχώριστη ενότητα λαμβάνει χώρα, όταν το γλυπτό ολοκληρωθεί.

Περνώντας στον χώρο της ποίησης, μια πολύ ενδιαφέρουσα θέση, όσον αφορά την σχέση μορφής και υλικού, αλλά και την στενή συγγένεια της ποίησης με την μουσική, διατυπώνεται από τον μεγάλο Γάλλο ποιητή του συμβολισμού Paul Valery, ο οποίος συλλαμβάνει τη μορφή ενός έργου ως έναν κλειστό κόσμο (*un monde ferme*) μέσα στον οποίον η τεχνική και η έμπνευση απελευθερώνουν τις λέξεις από το συμβατικό τους νόημα, αναδεικνύοντας έτσι τον ηχοπλαστικό τους χαρακτήρα. Προβάλλοντας αυτή τη σκέψη στη μουσική τέχνη, οδηγούμαστε σε μια ακουσματική προσέγγιση του μουσικού υλικού. Με τον όρο "ακουσματικός" αναφερόμαστε στην νοηματική αποσύνδεση του ήχου από την πηγή και γενεσιουργό αιτία του. [...]

Μια ενδιαφέρουσα θέση του είναι πως δεν υπάρχει τέχνη που να αναλώνει τόσο γρήγορα μορφές, όσο η μουσική. Περιεχόμενο, μορφή και ύλη βρίσκονται διαρκώς σε μια αδιάρρηκτη δυναμική ενότητα. Στην ποίηση και στις εικαστικές τέχνες μια σκέψη μπορεί να εκτεθεί με διαφορετικούς τρόπους, διατηρώντας την ταυτότητά της, ενώ στην μουσική, μορφή και περιεχόμενο είναι άρρηκτα συνδεδεμένα σε μια διαρκή κινητικότητα με αποτέλεσμα, όταν αλλάζει ένα ακουστικό συμβάν, να αλλάζει αυτόματα και η μορφή της ηχητικής εικόνας. [...]

Στις παραπάνω σκέψεις -αν και πολλές φορές από διαφορετική αφετηρία -μπορεί κανείς να διακρίνει μια σύγκλιση απόψεων, όσον αφορά τη στενή σχέση του μουσικού υλικού με τη μορφή. Αν σε κάτι διαφοροποιούνται μεταξύ τους, είναι στον τρόπο και στο βαθμό αλληλεπίδρασής τους, γεγονός που επιβεβαιώνει ακριβώς τον αδιαχώριστο και αδιάσπαστο χαρακτήρα αυτών των εννοιών.

Γεωργία Καλοδίκη,

Το μουσικό υλικό και η τέχνη του να δίνεις μορφή, Περιοδικό Πολύτονον (Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2007)

Ασκήσεις

1. Τι είναι και σε τι συνίσταται το μουσικό υλικό, σύμφωνα με τη συντάκτρια του άρθρου;
2. Ποια είναι η σχέση μουσικού υλικού και μορφής, σύμφωνα με το άρθρο;
3. Πώς προκύπτει η στενή σχέση ανάμεσα στην ποίηση και στη μουσική, με άξονα τη θέση του Paul Valery για τη σχέση μορφής και υλικού;
4. *Ορίζουμε ως μουσικό υλικό οτιδήποτε μπορεί να μορφοποιηθεί και οτιδήποτε ο δημιουργός μπορεί να ελέγξει (τονικά ύψη, διάρκειες, δυναμικές, ηχητικές καταστάσεις κλπ.). Μπορείτε να αναφέρετε κάποιες ηχητικές καταστάσεις που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν και να χρησιμοποιηθούν ως μουσικό υλικό;*
5. Φανταστείτε ότι προσπαθείτε να συνθέσετε ένα δικό σας μουσικό κομμάτι. Τι θα αποτελούσε για σας – τι θα επιλέγατε ως – μουσικό υλικό;
6. Με ποιους τρόπους αναπτύσσεται η πρώτη παράγραφος και με ποιον τρόπο η τρίτη (*Ορίζουμε ως μουσικό υλικό ...ολοκληρωθεί*); Βλ. και [Έκφραση-Εκθεση Γ΄ Λυκείου σ. 283-285](#).
7. *καμβά, χωροχρονική*: να σχολιάσετε τη χρήση των εισαγωγικών.
8. α) *ακουστικό ερέθισμα* : να αναζητήσετε σε λεξικά τη σημασία που έχει η λέξη *ερέθισμα* στο συγκεκριμένο ονοματικό σύνολο και να διακρίνετε τη σημασία της στις φράσεις: *λαμβάνοντας ως ερέθισμα..., υπήρξε σημαντικό ερέθισμα για να επιδοθώ στην έρευνα....*
β) Να διακρίνετε τη σημασία της λέξης *έργο* στα ονοματικά σύνολα και φράσεις : *μουσικό έργο, το έργο μιας ζωής, το έργο στο σινεμά, το κοινωνικό του έργο υπήρξε σημαντικό...*
9. Να χρησιμοποιήσετε τις παρακάτω λέξεις, μεταξύ άλλων, ή/και συνώνυμα ή παράγωγά τους, για να παρουσιάσετε, σε μια παραγραφο, την προσωπικότητα και το έργο ενός μεγάλου μουσικού: *πολυσχιδής, αναπόδραστα, απαραίτητος, αδιάρρηκτος, προφανές*.
10. Να ξαναγράψετε τις δύο πρώτες παραγράφους του κειμένου απλοποιώντας το ύφος του. Για τον σκοπό αυτό να αποδώσετε το περιεχόμενο με δικά σας λόγια αντικαταθιστώντας λέξεις ή φράσεις με άλλες ισοδύναμες.

 **ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ
ΜΕ ΟΡΙΣΜΟ ΚΑΙ ΔΙΑΙΡΕΣΗ**